

✦ EL CONTEXT ✦ ARTÍSTIC CATALÀ ✦ DEL TEMPS DE ✦ FIDEL AGUILAR

Francesc Fontbona

La vida de Fidel Aguilar va ser tan breu que el context artístic en el qual es va moure és pràcticament un *flash*. Ho resumiríem dient que la seva època activa cobreix, a Catalunya, el moment en què el Noucentisme era més

viu i indiscutit, i ell morí precisament quan tot estava a punt d'entrar en crisi, el 1917, a causa de l'esclat de les avantguardes internacionals a casa nostra i al qüestionament que els més joves es farien de l'ídíl·lic panorama de la Catalunya de Prat de la Riba, que estava també a punt d'acabar-se.

Per començar, l'art de Fidel Aguilar és indestriable de l'activitat de la Societat Athenea de Girona, però això de tan obvi és innecessari dir-ho. Els cinc anys, més o menys, de vida artística de l'escultor —que es poden reduir a un o dos si tenim en compte que el 1916 la revista barcelonina *Vell i Nou* encara el qualificava d'artista desconegut— coincideixen amb els anys en què Joaquim Torres-Garcia estava pintant els murals del Saló de Sant Jordi, el conjunt pictòric més emblemàtic de la Mancomunitat de

Prat de la Riba, que quedaria bruscament truncat, com truncada quedà també la vida de l'escultor. Són igualment els anys en què Xavier Nogués va pintar dos conjunts menys institucionals però tant o més representatius que aquest: els murals irònicament expressionistes del celler de les Galeries Laietanes i els idealistes de can

Plandiura. Són a més els anys del llançament de l'Escola Superior dels Bells Oficis, capitanejada per Francesc d'A. Galfí. I són, en fi, els anys en què a Catalunya es vivia la renaixença espectacular de la xilografia de la mà de Torres-Garcia, de Lluís Jou, i tot seguit d'Enric-C. Ricart, de Josep Obiols i del mateix Fidel Aguilar.

Un moment d'esplendor

L'escultura, l'art que defineix principalment Fidel Aguilar, passava aleshores per un moment d'esplendor especial al país, però com ja veurem era un esplendor limitat a molt pocs noms i que, en canvi, en desaprofità o bé en perdé molts altres.

Mort Querol, els Arnau, Blay, Clarasó, Parera, continuaven en actiu, però la seva obra d'aleshores tenia ja un regust de cosa passada. L'únic d'aquella generació, la modernista, que mantenia intacte

el seu prestigi era Josep Llimona, a qui el noucentisme sempre respectà del tot; la seva obra, sense abdicar del seu estil d'abans, fins i tot era requerida en projectes plenament vinculats a la nova mentalitat.

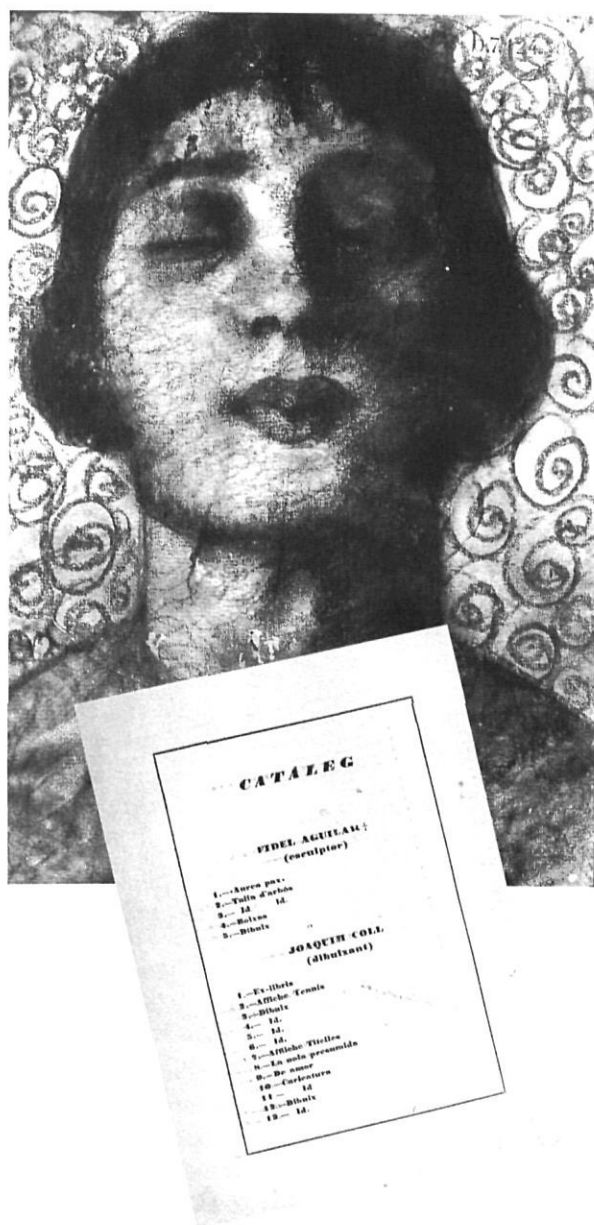
Tanmateix, el cas Llimona era excepcional ja que els que donaven cos al noucentisme escultòric eren altres artistes que tenien un estil diferent. De la representació de la ingravidesa, l'insomni i la voluptuositat suau dels conjunts modernistes típics s'havia passat als arquetipus sòlids en els quals regnava el nu femení més aviat solitari, depuradament classicista. Els paradigmes del nou estil eren Josep Clarà i Enric Casanovas, més acadèmic el primer i més arcaïtzant el segon, però tots dos assenyalats com a models del noucentisme per Eugeni d'Ors, aleshores guia indiscutit de l'estètica de la jove generació. Al costat d'ells, Manolo Hugué donava una versió més lliure, trempada i diríem que tel·lúrica del mateix classicisme renovat, però el seu allunyament forçat dels ambients de la Catalunya del sud limitava força la seva capacitat d'influència.

Fidel Aguilar, però, no va ser un imitador ni d'uns ni d'altres, tampoc va emmirallar-se en Pau Gargallo –més jove que els modernistes, però força més gran que ell–, que en els pocs anys d'activitat de Fidel ja estava elaborant el seu estil revolucionari en ferro o coure retallats, que aplicava a la representació de màscares, primitivistes i sorprenents. Juli González, l'altre gran escultor internacional d'aquesta generació, poc podia cridar l'atenció de Fidel, ja que vivia obscurament a París, lluny encara de trobar un llenguatge personal i per tant d'aconseguir fer-se sentir mínimament com gran creador. El mateix cal dir de Josep De Creeft, el més desconegut dels genis escultòrics catalans moderns, que també era encara en una etapa amagada de la seva carrera, sempre lluny de Catalunya. En canvi, Ismael Smith, a qui li tocava per edat i personalitat estar en el seu zenit, ja havia deixat enrera el seu moment dolç, d'aire refinadament maligne, intransferible, que havia estat molt intens, però també molt breu, i es preparava per emigrar als Estats Units on tindria una carrera intermitent i descentrada.

Alguns paral·lelismes

Fidel Aguilar, en tot cas, era més a prop –fins i tot generacionalment– d'uns escultors igualment representatius del moment. El terrassenc Josep Armengol és un paral·lel quasi perfecte de l'escultor gironí: havia nascut el 1891, quatre anys abans que Fidel, i moriria també molt prematurament, només un any després que aquest, el 1918. Bé que l'escultura d'Armengol és més *natural* que la d'Aguilar, un i altre representen la vitalitat de l'escultura noucentista fora del centre barceloní.

Hi ha trets morfològics de la seva escultura que evidencien familiaritats amb l'obra d'altres escultors. Un d'aquests trets és molt característic d'un moment molt concret de la plàstica d'aleshores: els cabells de les seves figures femenines, curts, que formen una mena de casquet característic que emmarca rígidament llurs cares, tapant

Catàleg de l'exposició pòstuma de Fidel a les Galeries Laietanes, Barcelona, 1917.

bona part del front –un tret que en Casanovas només apunta esporàdicament i, molt fugaçment, també en Manolo Hugué–, els trobarem, molt semblants, a algunes escultures d'Esteve Monegal –que exposà a Girona el 1915– o a la *Venus mediterrània* i als *Herois de Tarragona* de Julio Antonio, dos coetanis que tenen una activitat artística gairebé tan curta com la de Fidel; en el cas de Monegal per la seva retirada el 1917 i en el de Julio Antonio per mort prematura el 1919.

És curiós constatar que els noucentistes més joves introduïren en el seu art un punt d'amanerament estilitzadament arcaïtzant –entre els pintors això ho veurem en coetanis com Manuel Fontanals o Manuel Cano–, absent en els definidors de la tendència, sigui escultors, com Clarà i Casanovas, o pintors, com Torres-

Una etapa molt crítica

Si fem balanç de la salut de l'escultura catalana del temps de Fidel Aguilar, després d'una primera impressió equívocament optimista, constatarem que passà per una etapa molt crítica. A part dels bons escultors que moriren joves, com Julio Antonio, Aguilar o Armengol, altres abandonaren aviat, com Monegal, Joan Centellas, o, de fet, Smith. D'altra banda molts dels supervivents, és un fet, tingueren molt de temps la seva base d'operacions fora de Catalunya –sobretot a França, amb Clarà, Gargallo, Casanovas, Hugué, González, De Creeft, Dunyac, Otero–, i alguns acabaren integrats més a altres cultures que a l'autòctona: Julio Antonio, Soriano-Montagut, Santiago Costa i, en part, Borrell Nicolau a Castella, Smith i més tard De Creeft als Estats Units, Guinó i els esmentats Gargallo i Juli González a París. Malgrat el tòpic, doncs, que vol que el temps del noucentisme sigui especialment esplendorós per a l'escultura catalana, aquells varen ser uns anys de veritable incertesa per a aquest art. Hi ha un any, el 1912, en el qual la majoria dels escultors catalans són fora: González, Clarà, Gargallo, Casanovas, De Creeft, Smith, Dunyac, Monegal, Otero, Guinó i Borrell-Nicolau són a París, Manolo Hugué és a Ceret i Julio Antonio a Madrid, i l'any següent la situació es mantenia quasi igual, amb l'única diferència que Monegal tornava a ser a Barcelona, on com qui diu de la generació post-modernista només quedaven al peu del canó els germans Oslé.

Als anys 20, amb el retorn d'alguns noms coneguts i la cristal·lització de noms nous, com Pere Jou, Jaume Duran, Marés –de la mateixa quinta que Fidel–, Monjo, Cairó, Solanic, Rebull, Viladomat, Granyer o Fenosa, l'estatuària catalana recuperà bona part de la prosperitat que el gènere havia viscut al segle XIX tardà. Fidel Aguilar, però, aleshores ja no hi era.

Francesc Fontbona és historiador de l'art.

García, Sunyer o Xavier Nogués. Molts dibuixos de Fidel Aguilar d'aquest estil tenen una rara semblança amb altres de Julio Antonio; per exemple el *Seguici de quatre figures femenines* (Museu d'Història de la Ciutat de Girona) del primer i més d'un *Grup de dones* (Museu d'Art Modern de Tarragona) del segon participen d'un similar primitivisme allargassat, aplicat a una idèntica representació de grups de dones disposades regularment i artificioses de gest. Va ser però una moda passatgera que desaparegué de l'escena al temps que desapareixien els seus sustentadors.

La brevetat de la trajectòria de Fidel Aguilar fa que tots els seus estímuls els haguem de considerar només esbossats. Així, en ell, a part del peculiar decorativisme que l'aparella amb Monegal o Julio Antonio, també hi trobarem ressons d'Aristides Maillol, el gran patriarca de l'escultura noucentista i, en general, de tot el nou classicisme escultòric mundial. Vegi's sinó com *La Nit* (1902-09) del gran artista rossellonès és pràcticament citada al peu de la lletra per Fidel en el seu relleu en marbre *Eva*.

